

เล่มที่
2

รายงาน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 MCU Nan Congress II

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

Proceedings

การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจ
และสังคมอย่างยั่งยืนในยุค THAILAND 4.0

Research and Innovation for Sustainable Mental
and Social Development in Thailand 4.0 Era

สำนักพิมพ์

เล่มที่
2

รายงาน
การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2
MCU Nan Congress II

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

Proceedings

การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจ
และสังคมอย่างยั่งยืนในยุค THAILAND 4.0

Research and Innovation for Sustainable Mental
and Social Development in Thailand 4.0 Era

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 MCU Nan Congress II

Research and Innovation for Sustainable Mental and Social Development
in Thailand 4.0 Era

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ที่ปรึกษา	พระราชวรมณี,รศ.ดร. พระราชคุณากรณ์ พระราชศาสนากิจบาล พระสุนทรภู่ ว่าที่ร้อยตรีสมเดช อภิขยกุล	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร เจ้าคณะจังหวัดน่าน รองเจ้าคณะจังหวัดน่าน ประธานคณะกรรมการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ที่ปรึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
-----------	---	--

คณะกรรมการวิชาการ

พระราชปรีดิติกุล,ศ.ดร.	ประธานคณะกรรมการ
พระราชวรมณี,ดร.	รองประธานคณะกรรมการวิชาการ
รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	รองประธานคณะกรรมการวิชาการ
พระมหาบุญเลิศ อินทปถโม,รศ.ดร.	รองประธานคณะกรรมการวิชาการ
พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.	คณะกรรมการวิชาการ
พระครูโสภณปรีดีสุธี, รศ.ดร.	คณะกรรมการวิชาการ
ศาสตราจารย์ ดร.วิษระ งามจิตรเจริญ	คณะกรรมการวิชาการ
ศาสตราจารย์ ดร.จันทน์ อติวัฒน์สิทธิ์	คณะกรรมการวิชาการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรุฑม์ บุญศรีรัตน์	คณะกรรมการวิชาการ
รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษลาภ รัตนสังธรรม	คณะกรรมการวิชาการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด	คณะกรรมการวิชาการ
พระชยานันท์,ผศ.ดร.	กรรมการและเลขานุการ
พระครูปลัดวิชรพงษ์ วชิรปถโม,ดร.	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
อาจารย์ ดร.วราปรีชญ์ คำพงษ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
อาจารย์ ดร.ชำนาญ เกิดข้อ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
อาจารย์ ดร.เบญจมาศ สุขสถิตย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
อาจารย์เชษฐ นิมาพพัฒน์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

แบบปก-รูปเล่ม : นายศุภกริช เขื่อนเพชร

พิมพ์เมื่อ : กันยายน 2561

จัดพิมพ์ในงาน : การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ประจำปี 2561

♦ สารบัญ ♦

เรื่อง	หน้า
ถ้อยแถลงของประธานคณะบรรณาธิการ	ก
คำนำ	ง
หลักธรรมเมรณานุสติในการปฏิบัติงานอาสาสมัครงานกุ๊ชัพและบรรเทาสาธารณภัย กรณีศึกษาจังหวัดพะเยา วิฑล ศิริวัฒน์พิริยะ	1
ธรรมาภิบาลเพื่อการบริหาร พระเวียงเดช โชติธมโม, พระครูสุธรรม กิ่งโกศล, เศรษฐพร หุ่นชู, พระเอกรัตน์ มหามงคลโต	12
ระบบการปกครองท้องถิ่นไทย พระเวียงเดช โชติธมโม, พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศก์, พระมหาโชติฉิคุพนธ์ สุทธิจิตโต	25
ผลกระทบจากสังคมออนไลน์ต่อเด็กและเยาวชนในยุคไทยแลนด์ 4.0 กับการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจตามหลักพุทธธรรม พระปลัดวัชรพงษ์ วชิรปญโญ	40
กระบวนการและรูปแบบเยียวยาใจผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระจิตอาสาศีลานธรรม พระเทพสุธรรมเมธี, พิธญาภรณ์ พรพิชญรังค์	51
คุณค่าการเทศน์เวสสันดรชาดกที่มีต่อสังคมไทย พระเทพสุธรรมเมธี, พิธญาภรณ์ พรพิชญรังค์	58
ปัญหาการร้างและแนวทางแก้ไข : กรณีชุมชนป่านาพะระในจังหวัดปัตตานี บัณฑิตกา จรุงภา	68
อาหารพื้นบ้าน: กระบวนการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจริยธรรม ทางสังคมในชุมชนภาคใต้ สมบุญรณ์ บุญฤทธิ์, ทวีโชค เจริญญไกร, พิระพล สงสาป	76
กระบวนการป้องกันปัญหายาเสพติดของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา ในเขตเทศบาลตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย สัททยา วิเศษ, นภาพร หงษ์ทอง, ธาตุา เจริญกุลศ, คำเนิน หมายดี	93

ภาวะผู้นำกับการบริหาร ในยุค Thailand 4.0 พระสมุทรอู๋ทัย อุตยเนธี, สิทธิชัย อุ่นสวน	105
คำสอนในภาษาดั้นเหนื่อ สุบินรัตน์ รัตนสา	115
คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุกับการอยู่ดีมีสุข ณภัทลลณี เทพาะประสิทธิ์	127
การพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยาตามหลักพระพุทธศาสนา พระครูศรีวรพินิจ, นภาพร หงษ์ทอง, ชญาภา ศุขสารเสถียร	141
นามานุกรมบุคคลพุทธศาสนา พระครูศรีปัญญาวิกรม, พระมหาพจน์ สุวโจ, ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ	152
หลักกัลยาณธรรมเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ พระอุทตนา อธิจิตโต, สิริภพ สวณคง, สงวน หล้าไพฑูริ์	163
ขั้วศิลปะ : กระบวนการสร้างเครือข่าย เพื่อการเปลี่ยนแปลงพลังทางสังคมด้วยศิลปะ มานิตย์ กั้นทะล็ก	180
กระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการเครือข่ายทางวัฒนธรรมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการจัดการเครือข่ายทางวัฒนธรรม พระครูปฐมภาวนาจารย์ (วี.), กมลาศ ภูวนาธิพงษ์ อัครนันท์, อริยศรีพงษ์, อมลณัฐ ไผ่เครือ	193
การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กสมาธิสั้นตามแนวคิดพุทธวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระวิฑูริ์ ปภัสสรญาโณ	207
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจ ชายแดนของจังหวัดน่าน ธีรทัศน์ ไรจน์กิจจากุล	217
โหราภาพพจน์กับการสร้างบารมีในเวลาในสามวรมงคลของประเทศไทย : สุนทรียภาพ เชิงจิตตกรรม ปัทมญา พรหมกันธ, ทวีวัฒน์ พานิช, ปุ่น ชมภูพระ, อรอนนุตร ธรรมจักร, สุรพล วีริยาสรร	228

การศึกษาวิเคราะห์บทประณามพจนินาวรรณกรรมประเภทลิลิต สมัยอยุธยาตอนต้น <i>ปพิชญา พรหมกันธ, พัทธนันท์ พาบือ, บุน ชมภูพระ, สุภัสสรา พุทธวงษ์ ศิริวรรณ โคนุช</i>	240
การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยใช้เพลงลูกทุ่งอีสาน <i>พัทธนันท์ พาบือ, ปพิชญา พรหมกันธ, บุน ชมภูพระ, สุรพล วีรยาสรร, ศุภณี ช่างปรุง</i>	250
การพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำที่ไม่ตรงตามมาตราของนักเรียนชั้นประถม ศึกษาปีที่ 4 <i>บุน ชมภูพระ, พัทธนันท์ พาบือ, ปพิชญา พรหมกันธ, อรอนุศร ธรรมจักร, ศาวิณี ฐานวิสัย</i>	259
แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) เพื่อปฏิรูปโรงเรียน ในศตวรรษที่ 21 <i>กิตติศักดิ์ แห่งทอง</i>	268
สิ่งแวดล้อมเพื่อการจัดการการเรียนรู้ <i>ไสว แก้วเกตุ</i>	277
การจัดการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในยุค ไทยแลนด์ 4.0 <i>พระครูบริษัทธิกิตติยาภรณ์</i>	291
บทความปริทัศน์ ความสุขจากการรวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ: แนวคิดการวิเคราะห์และโมเดลสมมติฐานปัจจัยเชิงสาเหตุ <i>สาธิต เชื้ออยู่นาน</i>	307
รูปแบบชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ : กรณีศึกษาโครงการหมู่บ้านต้นแบบ ประชาธิปไตยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย <i>พระครูสุนทรธรรมาภินันท์</i>	318
มิจอาทิปฏิบัติ ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท <i>เจริญ มณีจักร์, พระครูพิพิธจารธรรม</i>	330
ราชสังคหวัดดู : การส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักปกครอง <i>พระครูปลัดวิจิตรพงษ์ วชิรปัญญา, ติชพล ยรรยงค์, พระครูปลัดเดชาบุญวัตร</i>	342
วัฒนธรรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์ <i>พระครูปลัดเดชาบุญวัตร, พระครูปลัดวิจิตรพงษ์ วชิรปัญญา, ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล</i>	350

ความคาดหวังของโรงเรียนที่มีต่อพระสอนศีลธรรม พระมหาบุญรอด อมรทศโต	495
ผลกระทบจากการใช้ยาเสพติดของเด็กและเยาวชน ธนันท์ คุ้มถิ่นแก้ว	508
ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาบาลี เสริมตามหลักสูตรพุทธศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตภาคเหนือตอนล่าง สุทัศน์ อาสนาชัย, ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ	515
แนวคิดเชิงญาณวิทยาในมโนคลัตถที่ปณี พระมหาถนอม อานนโท, ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ	525
ผลกระทบจากการนำโครงสร้างเงินเดือนตามแนวดั้งขึ้นเดียวมาใช้ใน การบริหารค่าตอบแทนและการจ้างงานภาครัฐของประเทศไทย พระมหาโชติพิรุฬห์ สุทธจิตโต, สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, เรียงดาว ทวะชาลี, พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศ์	535
การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงแนวปฏิบัติระหว่างหลักสี่ปฎิสิธรรมกับ เทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่ พระมหาโชติพิรุฬห์ สุทธจิตโต, สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, วันชัย สุขตาม พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศ์, เรียงดาว ทวะชาลี	546
การศึกษา กรอบแนวคิด และทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ พระมหาโชติพิรุฬห์ สุทธจิตโต, สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, เรียงดาว ทวะชาลี, วันชัย สุขตาม	559
แนวทางการบริหารจัดการผลการปฏิบัติงานสู่ความสำเร็จ: สห-tonบทเรียน จากกรณีของบริษัทอิริคสัน ประเทศไทยสวิตเดน พระมหาโชติพิรุฬห์ สุทธจิตโต, สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, วันชัย สุขตาม, เรียงดาว ทวะชาลี	578
รูปแบบของการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการภาครัฐ พระมหาโชติพิรุฬห์ สุทธจิตโต, สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, วันชัย สุขตาม เรียงดาว ทวะชาลี, วิชระ เกิดสบาย	589

อาชีพของนักรัฐศาสตร์	604
<i>พระครูปัญญาสุธรรมเทศก์, พระมหาโชตนิพัฑฒน์ สุทนต์โต</i>	
ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม : ประวัติศาสตร์ เส้นทางการเผยแผ่พุทธศาสนาและ หลักพุทธธรรมสมัยทวารวดีและศรีวิชัย	613
<i>ชนิศร์ ชูสีน, พระสิริจริยาลังการ, พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล</i>	
ระบบบริจาคอิเล็กทรอนิกส์ (e-Donatoin) กับการรับบริจาคของวัด ชินนิวัฒน์ มุสฐี	625
การบูรณาการเพื่อการเรียนรู้แบบเรียนรวม	636
<i>กนกวรรณ ขอบทอง</i>	
ภาคผนวก	
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเอกสารประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2	651
คำสั่งแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ (Peer Review)	653

แนวคิดเชิงญาณวิทยาในมั่งคั่งดที่ปณี The Epistemology Concepts in the Mangalattadhipani

พระมหาพนอม อานนโท
ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

บทคัดย่อ

ญาณวิทยามีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องความจริงเกี่ยวกับศาสตร์หรือทฤษฎีความรู้ การวิเคราะห์ญาณวิทยาในคัมภีร์มั่งคั่งดที่ปณี พบว่ามีความสอดคล้องกับกรอบทางญาณวิทยาทั่วไป 4 เรื่อง ได้แก่ 1) ธรรมชาติของความรู้ 2) ต้นกำเนิดหรือบ่อเกิดของความรู้ 3) ขอบเขตของความรู้ และ 4) ความสมเหตุสมผลของความรู้

พุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ในมงคลสูตร ตัวอย่างนิทานที่พระสิริมังคลาจารย์ท่านยกมาเป็นตัวอย่างประกอบมีทั้งหมด 218 เรื่อง จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ ด้านความจริงโดยสมมติ ส่วนการบรรลุธรรมจัดเป็นธรรมชาติความรู้ ด้านความจริงโดยปรมาตถ์ ด้านต้นกำเนิดหรือบ่อเกิดของรู้ หมายถึงการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนทำให้เกิดความรู้ แต่ต้องประกอบด้วยสติ ปัญญาและเหตุผลเป็นเครื่องกำกับ ด้านขอบเขตของความรู้ มีทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านผัสสะหรือประสบการณ์ ด้านขึ้นอยู่กับจิตในการรับรู้ ด้านวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่มีอยู่จริงในโลก และด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติ ด้านความสมเหตุสมผลของความรู้ สอดคล้องกับทฤษฎีปฏิบัตินิยมและเหตุผลนิยมมากที่สุด

คำสำคัญ: แนวคิด, ญาณวิทยา, มั่งคั่งดที่ปณี

Abstract

Epistemology deals with the truth of science or knowledge theory. An epistemological analysis of Mangalattadhipani finds that the details conform to the epistemological scope in 4 sections; 1) nature of knowledge, 2) the origin or source of knowledge, 3) limit of knowledge and 4) rational knowledge.

The Buddha's doctrine in Mangalattadhipani and example stories which quoted from Phrasirimangalacarn consists of 218 stories. Those stories were categorized to nature of knowledge in the field of conventional truth. The enlightenment was categorized to the nature of knowledge in the field of absolute truth. The origin or source of knowledge mentions to intervene and relation to something which leads to knowledge, but it should contain with mindfulness, wisdom and reason as inner-control. Four limits of knowledge; sensation or experience, mind and experience any material in real world, the efficiency of

practical method and the rational knowledge are mostly in relation to pragmatism and rationalism.

Keywords: Concepts, Epistemology, Mangalattadhipani

บทนำ

คัมภีร์มัจฉลิตที่ปณี ถือได้ว่าเป็นคัมภีร์ที่ทรงคุณค่าทางภาษาอย่างสูงยิ่ง ประกอบด้วยอภินิหารศาสตร์ “พระสิริมังคลาจารย์ ผู้ซึ่งครุฑทั้งหลายขนานนามว่า สิริมังคละ ชาวนครเชียงใหม่ ผู้ยินดีในวิเวก มีความอดสาหะมาก ทรงพระโคตรปฏิภก ประกอบด้วยความศรัทธา ความรู้ และความเพียร บรรรอนาคความฉลาดแห่งตนและผู้อื่น ได้รจนาสำเร็จแล้วเมื่อปีฉลู (จุล) ศักราช 886 (พ.ศ. 2067)”¹ ลักษณะของการรจนาท่านใช้ภาษาบาลีในการรจนาเพื่อความไพเราะสละสลวย วางโครงเรื่องดี ใช้อภัยคำสมบูรณ์ทั้งอรรถและพยัญชนะ เป็นแบบร้อยแก้วผสมด้วยคาถา วิเชียรแต่งประโยคที่เหมาะสม ใช้ประโยคไม่เยิ่นเย้อเกินไป ง่ายต่อการทำความเข้าใจ เหตุอันคณะสงฆ์ไทยจึงกำหนดให้เป็นหนังสือประกอบการเรียนบาลีของประโยค ป. ๕, 4, 5 และวิชาแปลไทยเป็นมคธของประโยค ป.๕, 7 นอกจากนี้ยังถือเป็นแบบแผนของนักประพันธ์นักเทศน์ และนักปฏิบัติในยุคต่อมาอีกด้วย ภาษาที่ท่านใช้และลักษณะการแต่งคัมภีร์ เป็นการอธิบายธรรมะ ให้เข้าใจง่าย คนอ่านก็เพลิดเพลิน สนุกสนานไปกับเนื้อเรื่อง และหลักธรรมในแต่ละข้อ นิทานชาดกที่ยกมากลือสอคล้องกับธรรมะ คัมภีร์มัจฉลิตที่ปณีจึงมีคุณค่าทางภาษาน่าับการ ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างสำหรับการศึกษา การเรียบเรียง²

ในคัมภีร์วิไลพรรณนาถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชมพูทวีปโดยมหาชนมีการชุมนุมกันในพื้นที่นั้น ๆ มีประตุมือง ศาลาที่วาระาการ และที่ประชุมอื่นเป็นต้น มีการว่าจ้างให้คนเล่าเรื่องต่าง ๆ ในสมาคมนั้น ๆ เรื่องหนึ่ง ๆ ใช้เวลาเล่าถึง 4 เดือนจึงจบ วันหนึ่งเรื่องมงคลได้เกิดขึ้นในที่ประชุมนั้นว่า อะโรหณ เป็นมงคล ใครรู้จักมงคลบ้าง ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นแบ่งออกเป็น 3 คน ดังนี้

คนที่ 1 ชื่อนายทัญญมงคล ได้ลุกขึ้นปราศรัย ณ เวทีนั้นว่า ท่านทั้งหลายข้าพเจ้ารู้จักมงคล รูปที่เราเห็นแล้ว เมื่อเราตื่นมาอดนอนเข้าครุ ได้เห็นนกแอ่นลมบ้าง มะตูมอ่อนบ้าง หญงมีครรภักบ้าง เด็กน้อยผู้ประดับประดาบ้าง หมอน้ำเต็มบ้าง ปลาตะเพียนสดบ้าง ม้าอาชาในยบ้าง รดเทียมด้วยม้าอาชาในยบ้าง โกลุสะบ้าง แมโคบ้าง โคนแดงบ้าง หรือเห็นรูปเช่นนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ที่เราได้เห็นแล้วชื่อว่า เป็นมงคล หรือที่เรียกว่า ทัญญมงคล

คนที่ 2 ชื่อนายสุดมงคลิกะ ได้ลุกขึ้นปราศรัย ณ เวทีนั้นว่า ท่านผู้เจริญ ชื่อว่าจักขุณี ย่อมเห็นรูปสะอาดไม่สะอาดบ้าง ดีไม่ดีบ้าง น่าขบใจไม่น่าขบใจบ้าง ถ้าว่ารูปที่จักขุเห็นแล้วเป็นมงคลไซ้ ก็คงจะเป็นมงคลไปทั้งหมด เพราะฉะนั้น รูปที่เห็นแล้วจึงไม่เป็นมงคล เสียงที่ฟังแล้วต่างหากเป็นมงคล เมื่อเราตื่นมา

¹ สุภาพรรณ ณ บางช้าง, จักกวาฬที่ปณี : ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2554), หน้า 14-15.

² พระมหาสุริยา เอกอ้วน, “ศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีมัจฉลิตที่ปณี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552), หน้า 1.

ตอนเช้าตัว ได้ยินว่า เจริญแล้วบ้าง กำลังเจริญบ้าง เต็มแล้วบ้าง ชาวบ้าง ใจดีบ้าง สิริบ้าง สิริเจริญบ้าง วันนี้ ถูกขี้บ้าง ขามขี้บ้าง วันขี้บ้าง มงคลขี้บ้าง หรือได้ยินเสียงเหล่านั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง นี้ชื่อว่าเสียงที่ได้ฟัง แล้วเป็นมงคล

คนที่ 3 ชื่อนายมุตมังกสิกะ ได้ลุกขึ้นปราศรัย ณ เวทีนั้นว่า ท่านผู้เจริญ ชื่อว่า โสตนัน ได้ยินเสียง ขี้บ้าง ไม่ขี้บ้าง น่าชอบใจบ้าง ไม่น่าชอบใจบ้าง ถ้าว่าเสียงที่ได้ยินแล้วเป็นมงคลไซ้ ก็คงจะเป็นมงคลไปทั้งหมด เพราะฉะนั้น เสียงที่ได้ฟังแล้วจึงไม่เป็นมงคล แต่อารมณ์ที่ทราบแล้วเท่านั้นเป็นมงคล กลิ่นรส โมกฐิ์พะที่เราทราบแล้วเป็นมงคล เมื่อเราดินมาคอนเข้าตัว ตามกลิ่นดอกไม้ มีกลิ่นดอกปทุมเป็นต้น หรือ เคี้ยวไม้ชำระฟันอันขาว หรือจับต้องปฐุพี จับต้องข้าวกล้าอันเขียวสด โคมิยสด เต่า เกวียนบรรพทุกา ดอกไม้ หรือผลไม้ หรือลูบไล้ด้วยดินสอพอง หรือนุ่งผ้าขาว หรือโพกผ้าขาว หรือตมกลิ่น สีมรส ถูกต้องโมกฐิ์พะ เช่นนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง นี้ชื่อว่า อารมณ์ที่ทราบแล้วเป็นมงคล

การออกเสียงกันได้ขยายวงกว้าง และแยกออกเป็น 3 พวก ตามบุคคลทั้ง 3 ช้างต้น นับตั้งแต่มนุษย์ ภูมเทวดา ไปจนถึงพรหมชั้นอกนิฎฐพรหม เป็นเวลาถึง 12 ปี เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้น ท้าวสักกะผู้เป็นจอมแห่งเทพได้นำเทวดาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และทูลถามปัญหาเรื่องมงคล พระองค์ได้ตรัสมงคล 38 ประการ³

ในบทความนี้ ผู้เขียนแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ (1) แนวคิดเรื่องญาณวิทยาทั่วไป (2) ญาณวิทยาในคัมภีร์มิ่งคัลลิตทีปนี และ (3) บทสรุป

ประเด็นแรก จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับความหมาย ขอบเขต และเนื้อหาสาระของญาณวิทยาโดยภาพรวม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในคัมภีร์มิ่งคัลลิตทีปนี ประเด็นที่สอง วิเคราะห์ และนำเสนอรายละเอียดเนื้อหาในคัมภีร์มิ่งคัลลิตทีปนีในส่วนที่เป็นญาณวิทยา หรือมีเนื้อหาสอดคล้องกับญาณวิทยา ประเด็นสุดท้าย เป็นข้อสรุป และวิจารณ์เพิ่มเติมตามทัศนะของผู้เขียน

แนวคิดเรื่องญาณวิทยา

1. บทนิยาม และความหมาย

มีความพยายามที่จะให้คำจำกัดความ และความหมายของอภิปรัชญาจากผู้รู้ไว้มากมาย แต่จะนำมากล่าวในที่นี้แต่เพียงสังเขปเท่านั้น

พจนานุกรมปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำนิยามญาณวิทยาไว้ว่า หมายถึง "ปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วย บ่อเกิด ลักษณะ หน้าที่ ประเภท ระเบียบ และความสมเหตุสมผลของความรู้ บางทีใช้ว่า ทฤษฎีความรู้ theory of knowledge"⁴

³ ดูรายละเอียดใน มหามกุฏราชวิทยาลัย, มิ่งคัลลิตทีปนีแปล เล่ม 1. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2481), หน้า 3-7.

⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์, 2543), หน้า 34.

ราม นาส ชาร์มา (Ram Nath Sharma) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ญาณวิทยา ไว้ว่า ญาณวิทยา เป็นสาขาปรัชญาที่ว่าด้วยความรู้ในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความหมายของความรู้ ที่มาของความรู้ ความสมเหตุสมผลของความรู้ ความแตกต่างระหว่างความรู้กับความจริง เหตุผลกับความรู้ เหตุผลกับความจริง ข้อพิสูจน์ความสมเหตุสมผลของความรู้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญมี แทนแก้ว ได้ให้คำนิยามไว้ว่า คำว่า “ญาณ” (บาลี) หมายถึง “ความรู้ ปัญญา” ซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลโดยอาศัยการพัฒนา ผิภณ อบรม หรือการศึกษาให้เกิดมีขึ้น หรือ บางทีเรียกว่า “ภาวนา”

คำว่า “ญาณวิทยา” หรือ “ทฤษฎีความรู้” หมายถึง “ศาสตร์หรือทฤษฎีความรู้” มาจากคำว่า Episteme = knowledge (ความรู้) Logic = Science (ศาสตร์) ด้วยเหตุนี้ ญาณวิทยาจึงต้องศึกษาถึง กำเนิดธรรมชาติ ขอบเขต และความสมบูรณ์แห่งความรู้ ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้จริง และหา มาตราฐานว่า อะไรเป็นความรู้จริง อะไรเป็นความรู้ไม่จริง⁶

กล่าวโดยสรุป ญาณวิทยา เป็นสาขาของปรัชญาที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ บ่อเกิดหรือต้นกำเนิดของความรู้ ขอบเขตของความรู้ ประเภทหรือชนิด ของความรู้ ความแตกต่างระหว่าง ความรู้กับความจริง เหตุผลกับความรู้และความจริง และความสมเหตุสมผลของความรู้หรือมาตรฐานในการ จำแนกความจริงแท้ ความจริงเทียม

2. ขอบเขตและเนื้อหาของญาณวิทยา

จากหลักฐานตำราวิชาการได้มีผู้วิหลายท่านได้พยายามกำหนดขอบเขตและเนื้อหาของญาณวิทยา ไว้มากมาย มีรายละเอียดเหมือนกันบ้างต่างกันบ้าง ตามทัศนะของนักวิชาการที่ได้รับรวมประมวลออกมา โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ของตนเป็นหลัก

ญาณวิทยาในคัมภีร์มีมสังคิตตทปิธี ถึงแม้จะไม่มีกรกล่าวถึงโดยตรง แต่จากการเทียบเคียง ญาณวิทยาตะวันตกโดยภาพรวม และญาณวิทยาในพุทธปรัชญาที่ท่านผู้วิได้แต่งตำราไว้ ทำให้ผู้วิจยสามารถนำ ความรู้เหล่านั้นมาวิเคราะห์เทียบเคียงได้ว่า มงคลส่วนใดบ้าง จัดเป็นประเภทหรือองค์ประกอบของญาณวิทยาได้บ้าง

ในที่นี้ ผู้วิจยจะใช้กรอบแนวความคิดทฤษฎีความรู้ หรือญาณวิทยาใน 4 ประเด็นหลัก ตามที่ อาจารย์ทั้ง 2 ท่าน ได้สรุปไว้ คือ รศ.ชัชวรินทร์ อัดพิณและ รศ.ดร.สุจิตรา อ่อนค้อม ซึ่งได้จำแนกขอบเขต และเนื้อหาของญาณวิทยาไว้ว่า เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยความรู้ คือศึกษาเกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมิ ขอบข่ายหรือประเด็นปัญหาที่สำคัญ 4 ประเด็น คือ⁷

⁶ Ram Nath Sharma, Problems of Philosophy, (Meenut: Kehar Nath Ram Nath & Co.,n.d.) p.41.

⁶ บุญมี แทนแก้ว, ญาณวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 3, . (กรุงเทพฯมหาชน : สำนักพิมพ์โอเคเนชั่นไตร์, 2543), หน้า 1.

⁷ รองศาสตราจารย์ชัชวรินทร์ อัดพิณ, ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้), พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯมหาชน : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 1, รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม, ปรัชญาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 8, . (กรุงเทพฯมหาชน : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2551), หน้า 56.

1.1 **ธรรมชาติของความรู้** เป็นความรู้เฉพาะเจาะจง โดยเป็นความรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล และเป็นความจริงที่ได้รับการพิสูจน์มาแล้ว เป็นความรู้ระดับเข้มข้น (strong sense) คือจริง 100% ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้

1.2 **ต้นกำเนิดของความรู้** เมื่อกล่าวถึงต้นกำเนิดหรือบ่อเกิดของความรู้ในทางปรัชญาแล้วมี 6 ทางด้วยกัน แต่ที่สำคัญมี 2 ทาง คือ ประสบการณ์กับเหตุผล ประสบการณ์เกิดขึ้นเมื่อวัตถุภายนอกมากระทบประสาทสัมผัสแต่ละอย่าง เช่น ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกรู้สึกกลิ่น ลิ้นรู้สึกรสชาติ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้น⁸ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเพราะสสาร 2 ส่วนเคลื่อนไหวกระทบกัน (อายตนะภายในและภายนอก) ความรู้ ความคิด จึงเกิดจากความตรงทางประสาทสัมผัส (Sense impressions)⁹ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมผัสการ (Sensation) เหตุผล (Reason) คือหลักความรู้ที่เกิดจากการติดตามหลักเหตุผลในใจ¹⁰ สติปัญญาของมนุษย์เป็นสิ่งที่ให้ความรู้แน่นอน นักปรัชญาเหตุผลนิยมส่วนมากยอมรับการมีอยู่ของ "จิต" ในฐานะที่เป็น "สิ่งแท้จริงที่รู้คิดได้"¹¹

1.3 **ขอบเขตของความรู้** มี 4 ขอบเขตด้วยกัน คือ 1) ลัทธินิยม (Rerlism) มัถสหรือประสบการณ์มีส่วนในการเข้าถึงความจริง 2) ลัทธิจิตวิสัย (Subjectivism) การมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับจิตในการรับรู้ 3) ปรัชญาการณนิยม (Phenomenalism) วัตถุต่าง ๆ มีอยู่จริงในโลก เพราะมันปรากฏแก่ประสาทของเรา และ 4) ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ประสิทธิภาพในการปฏิบัติ¹²

1.4 **ความสัมพันธ์ของความรู้** ในวงการปรัชญามี 3 เกณฑ์ หรือ 3 ทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีเชื่อมกัน (Coherence theory) ทฤษฎีนี้ตัดสินความจริงว่า ประพจน์ใดประพจน์หนึ่งจะถูกต้องเป็นจริงก็ต่อเมื่อประพจน์นั้นสอดคล้องเข้ากันได้กับความรู้เดิมที่เรามีอยู่ 2) ทฤษฎีสัมพันธ์ (Correspondence theory) ทฤษฎีนี้ถือเกณฑ์ตัดสินความจริงว่า ประพจน์ใดประพจน์หนึ่งจะถูกต้องเป็นจริงก็ต่อเมื่อมันตรงกับความจริง 3) ทฤษฎีปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ทฤษฎีนี้ถือเกณฑ์ตัดสินความจริงว่า คือสิ่งที่นำมาใช้ปฏิบัติได้ คือพิจารณาจากความสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ (workability) สิ่งที่เป็นจริงคือสิ่งที่มีประโยชน์ นำมาปฏิบัติได้หรือให้ผลที่เราพึงพอใจ¹³

⁸ รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 65, และหน้า 59-60.

⁹ รศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ, ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2548), หน้า 19.

¹⁰ พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2544), หน้า 13.

¹¹ ผศ.ปานทิพย์ ศุภนคร, ปรัชญาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 111.

¹² ศุรายณะเกียรติใน รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 66-71.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73-74.

ญาณวิทยาในคัมภีร์มัจฉลัตถทีปนี

จากการสืบค้นคัมภีร์มัจฉลัตถทีปนี พบเนื้อหาหรือแนวคิดเชิงญาณวิทยา เป็นความรู้ที่ผ่านช่วงระยะเวลาของการปฏิบัติและพิสูจน์ด้วยตนเองและการได้มาความรู้จากบัณฑิต มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น โดยมีจุดหมายในแต่ละระดับแตกต่างกันออกไปดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียด จะได้กล่าวถึงก่อนว่าด้วยกำเนิดมงคล ได้มีเนื้อความพรรณนาถึงมนุษย์ในเวลานั้นว่า ได้พากันจับกลุ่มสนทนา อภิปรายว่าอะไรหนอเป็นมงคล (ที ญ โข มงคล) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มความเชื่อ แม้เทวดาผู้รักษามนุษย์เหล่านั้น ฟังถ้อยคำจากมนุษย์ ก็พากันคิด และพูดเรื่องมงคลเหมือนกัน โดยนัยนี้ การถกเถียงเรื่องมงคลจึงแผ่ขยายออกไปตามลำดับ กระทั่งถึงชั้นอนิภูตรพหุ มต่อแต่นั้นพระมหันตสูทธาวาสจึงนำข่าวสารไปแจ้งมนุษย์ว่าอีก 12 ปีข้างหน้า พระพุทธเจ้าจะตรัสมงคล ครั้นครบ 12 ปี เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันไปเข้าเฝ้าท้าวสักกะจอมเทพเรื่องมงคล ท้าวสักกะจึงพาเทวดาเหล่านั้นไปเข้าเฝ้า และทูลถามเรื่องมงคลกับพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสมงคล 38 ประการ แก่เทวดาเหล่านั้น¹⁴

1. ธรรมชาติของความรู้

จากการสืบค้นคัมภีร์มัจฉลัตถทีปนี พบเนื้อหาเชิงญาณวิทยาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวอย่างนิทานที่ยกขึ้นประกอบในคาถาที่ 10 มีทั้งหมด 10 เรื่อง จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ เพราะเป็นความจริงโดยสมมติ และความจริงโดยปรมาตต์ และจัดเป็นความจริงที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะคาถาทั้ง 10 ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ดีแล้ว ถึงแม้จะมีผู้เข้าไปดูความจริงหรือไม่ก็ตาม สิ่งนั้นก็ยังคงเป็นความจริงอยู่อย่างนั้น ดังพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสยืนยันไว้ว่า

ภิกขุทั้งหลาย ดอกลดเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น

คือความตั้งอยู่ธรรมดา ความเป็นไปธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น¹⁵

สิ่งที่เห็นความจริงในระดับตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะมีคนรับรู้หรือไม่ กฎอันเป็นสากลและอยู่เหนือกาลเหล่านี้ ก็จะมีอยู่อย่างนั้น¹⁶ ความรู้ในพุทธศาสนาเป็นการรู้ความจริง หรือสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง และความจริงตามพุทธธรรมนั้นมีสองระดับคือ ระดับสมมติสัจจะ เป็นความจริงที่ถือตามบัญญัติที่ตกลงกันไว้ของชาวโลก และปรมาตต์สัจจะคือ ความจริงแท้หรือความจริงตามความหมายขั้นสุดท้ายตามธรรมชาติและสภาวะที่แท้ของสิ่งนั้น¹⁷

มงคล 38 ประการ ในคัมภีร์มัจฉลัตถทีปนี จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ เพราะเป็นพุทธพจน์ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ในมงคลสูตร¹⁸ ตัวอย่างนิทานที่พระสิริมงคลลาจารพยานยกมาเป็นตัวอย่างประกอบมีทั้งหมด 218 เรื่อง โดยแยกเป็นธรรมชาติของความรู้ได้ดังนี้ ตั้งแต่คาถาที่ 1 คือเรื่องการ

¹⁴ มัจฉล. (ไทย) 1/6.

¹⁵ อัง.ติค. (ไทย) 20/137/385.

¹⁶ สมภาร พรหมทา, "ทัศนยะ มนุษย์กับการแสวงหาความรู้ : ข้อเสนองจากพุทธปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติและบทบาทของความรู้", *พุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2539) : 12.

¹⁷ ถักษณวัฒน์ ปาละรัตน์, "รายงานการวิจัย ทฤษฎีความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท", *พุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2537) : 76-77.

¹⁸ ข.ข. (ไทย) 25/3-12/7-8.

ไม่คบคนพาลจนถึงคาคาที่ 8 เรื่องการสนทนาธรรมตามกาล รวมแล้วมีนิทานที่พำนักมาเป็นตัวอย่างประกอบทั้งหมด 194 เรื่อง จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ ด้านความจริงโดยสมมติ การเห็นอริยสัจ การทำพระนิพพานให้แจ้ง จัดไม่หวั่นไหวเมื่อโลกธรรมครอบงำ มีนิทานประกอบ 1 เรื่อง จัดไม่เศร้าโศก มีนิทานประกอบ 4 เรื่อง จัดปราศจากกิเลส มีนิทานประกอบ 4 เรื่อง จัดเกษม มีนิทานประกอบ 1 เรื่อง รวมมีนิทานประกอบทั้งหมด 10 เรื่อง จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ ด้านความจริงโดยสมมติ ส่วนการบรรลุตธรรมจัดเป็นธรรมชาติความรู้ ด้านความจริงโดยปรมัตถ์

ตัวบุคคล นับตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสิริมังคลาจารย์ จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ ด้านความจริงโดยสมมติ ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ตราบเท่าที่ชาวโลกถือตามบัญญัติที่ตกลงกันไว้ เพราะเป็นบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์และสามารถสืบค้นที่มาที่ไปของบุคคลทั้งสองได้ แม้กระทั่งตัวละครในนิทานที่พระสิริมังคลาจารย์ยกขึ้นเป็นตัวอย่าง ก็จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ ด้านความจริงโดยสมมติ ส่วนพุทธพจน์ที่พระองค์ทรงตรัสไว้ในมงคลสูตร จัดเป็นธรรมชาติความรู้ ด้านความจริงโดยปรมัตถ์

2. ต้นกำเนิดหรือบ่อเกิดของความรู้

บ่อเกิดหรือต้นกำเนิดของความรู้จากตัวอย่างที่ยกนิทานเป็นอุทาหรณ์ในคัมภีร์มีมงคลดิลกปิณี เป็นบ่อเกิดหรือต้นกำเนิดของความรู้ด้านประสาทสัมผัสอันเกิดจากการได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงของบุคคลนั้นๆ ถ้าต้องการจะแยกให้เป็นบ่อเกิดความรู้ 3 ระดับ สามารถเทียบเคียงได้กับ สุตมยปัญญา อันเป็นปัญญาที่เกิดจากการฟัง กับจินตมยปัญญา ปัญญาอันเกิดจากความคิดหาเหตุผล ตัวอย่างเช่น พระโฆสิสตีวไปตรวจดูม้าเดินขาเกแปลก ก็รู้สาเหตุได้จากการคิดพิจารณา ใคร่ครวญว่าเป็นเช่นนั้น เพราะม้าเดินตามคนเสียงมัว พระโฆสิสตีวกราบทูลสาเหตุที่ผลมะม่วงจากที่เคยมีรสหวานกลับกลายเป็นรสขม รสชาติไม่อร่อยเหมือนก่อน ก็รู้สาเหตุจากการคิดพิจารณา ใคร่ครวญ ด้วยสติ ปัญญาว่าเป็นเพราะมีต้นสะเดาแวดล้อมรกสะเดาเกี่ยวพันกับรากมะม่วง แม้ว่าประสบการณ์จะสำคัญเป็นเบื้องต้น แต่พุทธศาสนาไม่ได้ยึดประสบการณ์เป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากวิเคราะห์ว่าประสาทสัมผัสมีข้อจำกัดในตัวมันเองไม่สามารถให้ความรู้ที่สมบูรณ์แก่เราได้ ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนายังยอมรับเหตุผล การใช้เหตุผลหรือโยนิโสมนสิการจะช่วยให้ความรู้ของเราอยู่ในระดับที่เหนือกว่าการมีศรัทธาซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก เหตุผลจะช่วยสร้างปัจจัยภายในซึ่งบังคับทำให้บุคคลพึ่งตนเองได้ในการแสวงหาความรู้¹⁹

ผู้รู้หลายท่านได้วิเคราะห์ไว้ว่า บ่อเกิดความรู้ตามหลักพุทธศาสนา เกิดจากประสบการณ์²⁰ แต่เป็นประสบการณ์นิยมแบบอ่อนที่ถือว่าประสบการณ์เป็นที่ยุทธศาสตร์ที่สุดของความรู้ ไม่ใช่ประสบการณ์นิยมแบบเคร่งครัดที่ถือว่าประสบการณ์เท่านั้นคือที่มาของความรู้²¹ ประการสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ ต้องมีปัญญาและ

¹⁹ อภิขันธ์ ปาละรัตน์, “รายงานการวิจัย ทฤษฎีความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, : 77.

²⁰ อภิขันธ์ ปาละรัตน์, “รายงานการวิจัย ทฤษฎีความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, : 77, วิทย์ วิศุทเวทย์, “บทความ ความรู้ในทัศนะของพุทธศาสนา”, *พุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2538) : 44.

²¹ อภิขันธ์ ปาละรัตน์, “รายงานการวิจัย ทฤษฎีความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, : 77-78.

เหตุผลกับก่าอยู่ด้วย การที่คนเราจะเชื่ออะไรนั้นต้องทดลองพิสูจน์ด้วยตนเองโดยอาศัยสติ ปัญญาและเหตุผล²²

ที่กล่าวมาทั้งหมดทั้งปวงจัดเป็นต้นกำเนิดหรือบ่อเกิดของความรู้ ที่เกิดจากประสบการณ์ที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งจัดเป็นต้นกำเนิดหรือบ่อเกิดของความรู้ด้านเหตุผลด้วย เพราะนิทานและเรื่องราวที่นำมาประกอบท่านผู้มีพระอรชกถาจารย์เป็นต้นได้เลือกสรรในสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องมาเป็นนิทานประกอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้นเป็นบุคลาธิษฐาน ถ้าต้องการจะยกให้เป็นบ่อเกิดความรู้ 3 ระดับ ในคัมภีร์มิ่งลัดดอที่ป็นีสามารถเทียบเคียงได้กับ สุตตมปิฎก อันเป็นปิฎกที่เกิดจากการฟัง ตัวอย่างเช่น เรื่องพระปชาณิเถระ ตอนที่ท่านฟังธรรม กับจินตามยปิฎก ปิฎกอันเกิดจากความคิดหาเหตุผล ตัวอย่างเช่น ตอนที่ขณะฟังธรรมท่านอุกุงกัน ท่านได้พิจารณาถึงศีลอันบริสุทธิ์ของตน พิจารณากลับสู่แผ่นดิน ส่วนภาวนามยปิฎก ปิฎกอันเกิดจากการภาวนา ตัวอย่างเช่น เมื่อท่านได้ฟังธรรม พิจารณาความบริสุทธิ์ของศีลแล้ว จึงได้เจริญวิปัสสนาวิธีจิตแนวมั่น ได้บรรลุอรหัตตผลในที่สุด อีกตัวอย่างหนึ่ง เรื่องพราหมณ์ พราหมณ์เป็นผู้มีอรช 3 และ 5 คนทั้งหลายให้ความเคารพนับถือรวมทั้งพระเจ้าโกศลด้วย ต้องการจะทดสอบว่าคนเหล่านั้นนับถือตนด้วยอะไร จึงลองขโมยกษาปะละ ต่อหน้าเหรียญของพระเจ้าโกศลถึง 3 ครั้ง ถูกจับส่งไปให้พระราชาสอบสวนและลงโทษ จากนั้นจึงกราบทูลต่อพระราชอาญาตบวงษ์ที่วัดพระเชตุวันกับพระคาสตา จากต้นเรื่องถึงตรงนี้ จัดเป็น สุตตมปิฎกกับจินตามยปิฎก การตั้งใจเจริญวิปัสสนา จนได้บรรลุอรหัตตผล จัดเป็นภาวนามยปิฎก

3. ขอบเขตของความรู้

ขอบเขตความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์มิ่งลัดดอที่ป็นี เป็นพุทธพจน์ที่พระองค์ทรงตรัสไว้ นิทานที่นำมาประกอบ ทั้งหมดทั้งปวงนั้น จัดเป็นขอบเขตของความรู้ได้ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านผัสสะหรือประสบการณ์ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมทุกอย่าง ด้านขึ้นอยู่กับจิตในการรับรู้ เมื่อมีการเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมทุกอย่างแล้วจิตก็คิดใคร่ครวญผลดี ปัญญาและหลักเหตุผลด้านวิถดต่าง ๆ มีอยู่จริงในโลก หรือเรียกกรวมๆ ว่ารูปที่หมายเอา ธรรมชาติที่แตกดับหรือเสื่อมสลายไปด้วยอำนาจของความร้อนและความเย็น²³ และด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติ หมายเอาความรู้ความสามารถบุญบารมีของผู้ปฏิบัติย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติแตกต่างกัน ตามสมควรแห่งการปฏิบัติ

4. ความสมเหตุสมผลของความรู้

นิทานที่กล่าวมาทั้งหมดในคัมภีร์มิ่งลัดดอที่ป็นี จัดเป็นความสมเหตุสมผลของความรู้ ด้านทฤษฎีปฏิบัตินิยมมากที่สุด เพราะมงคล 38 ประการ²⁴ นั้น เป็นพระดำรัสของพระบรมศาสดาที่ตรัสชี้ให้เห็นว่าสิ่งใดเป็นมงคลที่แท้จริง สามารถนำมาปฏิบัติได้และให้ผลได้ตามความสามารถของผู้ปฏิบัติและบารมีธรรมของผู้ปฏิบัติ ส่วนนิทานที่นำมาประกอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจในพระดำรัสของพระบรมศาสดานั้น พระสิริมิ่งคลาจารย์ นักปราชญ์ชาวเชียงใหม่เป็นผู้แต่งขึ้น เพื่ออธิบายขยายความพระพุทธพจน์ แบบบุคลาธิษฐาน

²² วิทย์ วิศทเวทย์, “บทความ ความรู้ในทัศนะของพุทธศาสนา”, : 47.

²³ วิจารณ์ (บาลี) หน้า 67.

²⁴ พ.ช. (ไทย) 25/3-12/7-8.

บทสรุป

ญาณวิทยา ในมโนคติตั้งแต่ต้นปี มีอยู่ในวิถีชีวิตที่นำเอานิทานมาประกอบ มีความสอดคล้องกับญาณวิทยาด้านธรรมชาติของความรู้ เพราะเป็นเรื่องราวที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ไว้ในมงคลสูตร ตัวอย่างนิทานที่พระสิริมังคลาจารย์ท่านยกมาเป็นตัวอย่างประกอบมีทั้งหมด 218 เรื่อง โดยแยกเป็นธรรมชาติของความรู้ได้ดังนี้ ตั้งแต่คาถาที่ 1 คือเรื่องการไม่คบคนพาลจนถึงคาถาที่ 8 เรื่องการสนทนาธรรมตามกาล รวมแล้วมีนิทานที่ท่านยกมาเป็นตัวอย่างประกอบทั้งหมด 194 เรื่อง จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ด้านความจริงโดยสมมติ การเห็นอริยสัจ การทำพระนิพพานให้แจ้ง จิตไม่หวั่นไหวเมื่อโลกธรรมครอบงำ มีนิทานประกอบ 1 เรื่อง จิตไม่เศร้าโศก มีนิทานประกอบ 4 เรื่อง จิตปราศจากกิเลส มีนิทานประกอบ 4 เรื่อง จิตเกษม มีนิทานประกอบ 1 เรื่อง รวมมีนิทานประกอบทั้งหมด 10 เรื่อง จัดเป็นธรรมชาติของความรู้ด้านความจริงโดยสมมติ ส่วนการบรรลุธรรมจัดเป็นธรรมชาติความรู้ด้านความจริงโดยปรมัตถ์

ญาณวิทยา ด้านต้นกำเนิดของความรู้ การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิต การบูชาผู้ที่ควรบูชา การอยู่ในสถานที่เหมาะสม การบำเพ็ญอุบายก่อน การวางตัวถูกต้อง การมีความรู้รักการ ทำงานช่าง การมีวินัยอย่างดี และการพูดถ้อยคำไพเราะ การเลี้ยงดูมารดาบิดา การลงเคราะห์บุตรภรรยา และการงานไม่ลืมนอนไม่หลับ สีสาคา มีความสอดคล้องกับต้นกำเนิดของความรู้เกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ในสังคมทั่วไปและสิ่งแวดล้อม เปรียบเคียงได้กับประสบการณ์นิยมที่ถือว่าความเข้าใจไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นแหล่งหรือต้นกำเนิดสำคัญที่สุดของการได้มาซึ่งความรู้ แต่ประการสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ ต้องประกอบสติ ปัญญา และเหตุผลกับก้ำอยู่ด้วย

ด้านขอบเขตความรู้ มงคล 38 ประการ ที่พระบรมศาสดา ทรงตรัสก่ดี นิทานที่นำมาประกอบก็ตีทั้งหมดทั้งปวงนั้น มีความสอดคล้องกับขอบเขตของความรู้ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านผัสสะหรือประสบการณ์ เพราะมีการปฏิสัมพันธ์กันทั้งบุคคล สังคม สิ่งแวดล้อม ด้านขึ้นอยู่กับจิตในการรับรู้ นั้น จิตของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในนิทานประกอบเข้าไปเกี่ยวข้องรับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในที่สุดแล้วก็เกิดการรับรู้ผลของการเข้าไปเกี่ยวข้องอันเกิดจากกระทำหรือการปฏิบัติของตน ด้านวัตถุต่าง ๆ มีอยู่จริงในโลก เป็นเรื่องราวที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้จริง และพระสิริมังคลาจารย์ท่านก็ได้นำนิทานมาประกอบจริง และด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติ ได้ผลมากน้อย สมควรแก่การปฏิบัติตามที่พระองค์ได้ตรัสไว้แล้ว

ด้านความสมเหตุสมผลของความรู้ สอดคล้องกับด้านทฤษฎีปฏิบัตินิยมและเหตุผลนิยมมากที่สุด เพราะมงคล 38 ประการ นั้น เป็นพระดำรัสของพระบรมศาสดาที่ตรัสชี้ให้เห็นว่าสิ่งใดเป็นมงคลที่แท้จริง สามารถนำมาปฏิบัติได้และให้ผลได้ตามความสามารถของผู้ปฏิบัติและบารมีธรรมของผู้ปฏิบัติ ส่วนนิทานที่นำมาประกอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจในพระดำรัสของพระบรมศาสดานั้น พระสิริมังคลาจารย์ นักปราชญ์ชาวเชียงใหม่เป็นผู้แต่งขึ้น เพื่อให้เกิดความสมเหตุสมผล เกิดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจพระพจน์ได้ง่ายขึ้น

บรรณานุกรม

- ชัยพฤกษ์ เพ็ญวิจิตร. **พุทธศาสตร์กับวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2539.
- บุญมี แท่นแก้ว. **ญาณวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2543.
- ผศ.ปานทิพย์ คุณนคร. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.
- พระสิริมงคลอาจารย์. **จักรวาลทิพย์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดพิมพ์, 2548.
- พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต). **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2544.
- พระมหาสุริยา แอ้วอน. "ศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีมงคลสูตรที่ปณิ". **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 2552.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- _____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงพิมพ์วิญญูญาณ, 2532-2534.
- _____. **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532-2534.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **มงคลสูตรที่ปณิ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2525.
- _____. **มงคลสูตรที่ปณิ แปล**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์, 2543.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2538.
- รองศาสตราจารย์ชัยวัฒน์ อัดพันธ์. **ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2551.
- รศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ. **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, 2548.
- สุภาพรณ ฌ บางช้าง. **จักรวาลทิพย์ : ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2554.

บทความ

- สมภาร พรมทา. "ทัศนะ มนุษย์กับการแสวงหาความรู้ : ข้อเสนอจากพุทธปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติและบทบาทของความรู้", **พุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2539) : 12.
- ลักษณะวิท ปาละรัตน์. "รายงานการวิจัย ทฤษฎีความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท", **พุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2537) : 76-77.
- วิทย์ วิศทเวทย์. "บทความ ความรู้ในทัศนะของพุทธศาสนา", **พุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2538) : 44.